

ԿԱՐԾԻՔ

Զահրա Մալեկիի

«Պարսկական դասական պոեզիայի արձագանքներն իրանական ժամանակակից կերպարվեստում» թեկնածուական ատենախոսության վերաբերյալ՝ ներկայացված ժԷ.00.03 – «Կերպարվեստ, դեկորատիվ և կիրառական արվեստ, դիզայն» մասնագիտությամբ արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման համար

«Պարսկական դասական պոեզիայի արձագանքներն իրանական ժամանակակից կերպարվեստում» աշխատությունը ոչ միայն իրանական ժամանակակից կերպարվեստի ընդգրկումն ներկայացում է, այլև՝ իրանական կերպարվեստի ծագման ու պատմության հետազոտում: Հայտնի է, որ իրանական գեղանկարչությունը, ի մասնավորի՝ մանրանկարչությունը, թեն ունեցել է զարգացման տարբեր փուլեր, այդուհանդերձ, կարևորագույններից մեկը մեկնարկել է գրքերի նկարազարդումներով, նաև՝ շաղկապված է գեղագրության արվեստի հետ:

Այս առումով Զահրա Մալեկիի ատենախոսության թեման միանգամայն արդիական է: Պետք է նշել, որ հեղինակը ամենայն մանրամասնությամբ ուսումնասիրել է ոչ միայն պարսկական դասական պոեզիան, իրանական ժամանակակից կերպարվեստը, այլև՝ իրանական գեղանկարչության ծագումնաբանությունն՝ սկսած մանրանկարչությունից, գրքերի նկարազարդումից, գեղագրության արվեստից: Գնահատելի է, որ միևնույն ժամանակ անդրադարձ է կատարվել նաև վերջինների ստեղծման ժամանակաշրջաններին, տիրող քաղաքական, մշակութային իրավիճակներին, որոնք անմիջական ազդեցություն են ունեցել արվեստի տարբեր ճյուղերի վրա: Ատենախոսը հանգամանորեն ներկայացրել է գրականության և կերպարվեստի՝ գեղագիտական և իմաստային անքակտելի կապը, վերլուծել իրանցի գեղանկարիչ-գեղագրիչների գործունեությունը:

Ուստի, միանգամայն ողջունելի է թեմայի ընտրությունը:

Պետք է նշել, որ ատենախոսության գիտական նորույթը պայմանավորված է ոչ միայն թեմայի ընտրությամբ, այլև հեղինակի կատարած ուսումնասիրությամբ: Նա հանգամանորեն ներկայացրել է մատենագրության շնորհիվ մեզ հասած պարսից դասական գրական ժառանգությունը, զուգահեռ տալով նաև՝ դարեր շարունակ զարգացող ձեռագիր մատյանների, գրքերի նկարազարդման զարգացման

պատմությունը: Հետամուտ լինելով իր նպատակին՝ ատենախոսը հիմնովին ուսումնասիրել է հետազոտության թեման, ավելին՝ իրանական արդի գրականության ակունքները փնտրել է Սասանյան շրջանում վերջնականորեն խմբավորված և խմբագրված գրադաշտական սրբագան տեքստերի ժողովածուից՝ պահլավերենով գրված և միջին պարսկերենով թարգմանված «Զենդ Ավեստա»-ից ազդված պարսից միջնադարյան գրականության ավանդույթներում:

Ատենախոսության մեջ համառոտ ակնարկի ձևով ներկայացվել են պարսկական նկարչության կապերն ազգային տաղերգության հետ՝ հին և նոր շրջաններում:

Ատենախոսության մեջ առաջին անգամ – համակողմանիորեն ուսումնասիրվել է Նիզամիի, Օմար Խայամի, Ռումիի և Հաֆեզի պոեզիայի ազդեցությունն Իրանի ժամանակակից կերպարվեստի տարբեր սերունդների երեք ներկայացուցիչների, միանգամայն տարբեր, յուրատիպ անհատական ոճ ունեցող նկարիչների՝ Այդին Աղդաշլուի, Ֆարահ Օսուլիի և Շահրիար Ահմադիի ստեղծագործությունների վրա:

Պետք է նշել, որ եթե պարսիկ դասական բանաստեղծների՝ Ռուդաֆիի, Ֆիրդուսիի, Նիզամիի կամ Սաադիի չափածո երկերը հաճախ են պատկերագրադրվել, ապա ատենախոսի կողմից ընտրված բանաստեղծներից ոչ բոլորն են նման ուշադրության արժանացել:

Թեև Իրանի ժամանակակից նկարիչների մասին կան հոդվածներ, արվել են որոշակի ուսումնասիրություններ, այդուհանդերձ, առանձին հետազոտության առարկա չի դարձել պարսկական պոեզիայի ազդեցությունը նրանց ստեղծագործության վրա: Ատենախոսության մեջ հետազոտված նյութը մինչ օրս չի ուսումնասիրվել և այդ առումով ամբողջովին նոր է:

Աշխատության համար նյութ են ծառայել Այդին Աղդաշլուի, Ֆարահ Օսուլիի և Շահրիար Ահմադիի ստեղծագործությունները, նրանց մասին առկա արվեստաբանական գրականությունը, պարբերական մամուլի անդրադարձերը: Ատենախոսն անձամբ հանդիպել է և հարցազրույցներ վարել նկարիչների հետ, ծանոթացել նրանց ստեղծագործությանը և անձնական արխիվներում պահվող համապատասխան նյութերին: Պետք է նշել նաև հեղինակի օգտագործած մեծաթիվ՝ ոչ միայն մայրենի լեզվով այլև օտարալեռու գրականությունը:

Հետազոտության մեջ կիրառվել են արվեստագիտության մեջ լայնորեն օգտագործվող նկարագրական, վերլուծական, ոճաբանական, համեմատական և

պատկերագրական մեթոդները:

Աշխատությունն ունի հստակ և տրամաբանված կառուցվածք: Այն բաղկացած է ներածությունից, չորս գլուխներից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից և հավելվածից:

Ներածությունում հիմնավորված է թեմայի ընտրությունը, ներկայացված են նրա մշակվածության աստիճանը, աշխատության նպատակն ու խնդիրները, գիտական նորույթը, աղբյուրները, մեթոդաբանությունը, գործնական նշանակությունը, փորձաքննությունն ու կառուցվածքը:

Առաջին գլուխը պատմական համառոտ ակնարկ է ազգային դասական տաղերգության հետ պարսկական նկարչության կապերին: Քննության են առնվել պարսկական նկարչության հին և նոր շրջանները, Իրանի նկարչությունը 20-րդ դարում նաև՝ Իրանի արդի նկարչության մեջ ֆիգուրատիվ ոճի սկզբնավորողներից մեկի՝ Հաննիբալ Ալխասի ստեղծագործության անբաժան մասը կաղնող և պարսից դասական պոեզիայի՝ Ֆիրդուսու «Շահնամեի», Հաֆեզի, Սաադիի, Ռումիի ստեղծագործությունների թեմաներով ստեղծված գործերը:

Երկրորդ գլուխը ներկայացվում է իրանի ժամանակակից արվեստագետ, նկարիչ գրող և կինոքննադատ Այդին Ադղաշլուի կյանքն ու ստեղծագործությունը, նրա գեղանկարչության գլխավոր թեման՝ պարսից դասական պոեզիան, գեղանկարի թեմատիկան և տեխնիկան: Նաև բացահայտվել է Օմար Խայամի, Հաֆեզի և Նիզամիի պոեզիայի մարմնավորումը Ադղաշլուի արվեստում, ինչպես նաև արևմտյան արվեստագետների ազդեցությունը նկարչի ստեղծագործություններում:

Երրորդ գլուխն անդրադարձ է Ֆարահ Օսուլի կենսագրությանը: Հետազոտվել են Հաֆեզի գրական աշխարհի արձագանքները նկարչուհու ստեղծագործության մեջ և վերլուծության ենթարկվել «Վիրավոր շնորհը» նկարաշարը: Օսուլիի նկարներում արտացոլվել է երկու բանաստեղծների՝ Հաֆեզի և Ֆորուզ Ֆարոխզադի աշխարհայացքների և աշխարհընկալման տարբերությունը:

Չորրորդ գլխում ներկայացվել է նկարիչ Շահրիար Ահմադի համառոտ կենսագրությունը: Քննության է առնվել 13-րդ դարի բանաստեղծ Ռումիի պոետիկ աշխարհի արտացոլումը Շ. Ահմադիի արվեստում, բացահայտվել է Ռումիի ու նկարչի կապը: Նաև մեկնաբանվել են Նիզամիի, Խայամի և Հաֆեզի բանաստեղծությունների հիման վրա նկարչի ստեղծած աշխատանքները:

Շարադրանքն ամփոփվում է եզրակացություններով, որտեղ ի մի են բերված հետազոտության հիմնական արդյունքները և պարզաբանված են այն հարցադրումները, որոնք հնչել են ատենախոսության առաջաբանում:

Բնութագրելով Ջահրա Մալեկիի ատենախոսական աշխատանքը՝ կարող ենք փաստել, որ սա լուրջ ուսումնասիրություն է, որն ամբողջական ու հստակ պատկերացում է տալիս ընտրված թեմայի մասին: Հեղինակը մանրակրկիտ քննության է ենթարկել նշված բանաստեղծների և նկարիչների ստեղծագործությունները, վերլուծել ոչ միայն նկարների կատարման եղանակը, այլև յուրաքանչյուր հորինվածքի ստեղծման պատմությունը, ճակատագիրը, նաև, ինչը հատկանշական է՝ կատարել է համեմատություններ ոչ միայն հայրենակից նկարիչների, այլև համաշխարհային արվեստագետների երկերի հետ: Ուշագրավ է նաև, որ հեղինակը համեմատություններից զատ, վերլուծել է գրական հիմքը. այսինքն պոեզիայի առանձին օրինակները և համեմատել-համադրել, բացահայտել գրողի և նկարչի ստեղծագործական առանձնահատկություններն ու երկերի հիմքում ընկած հեղինակների փիլիսոփայությունը:

Ատենախոսության մեջ ակնառու է, որ ամեն ստեղծագործության անդրադառնալիս՝ հեղինակը ոչ միայն բծախնդրությամբ ներկայացնում է այն, այլև ակամա արտացոլում շրջապատող միջավայրը, ժամանակաշրջանը: Այսինքն, ակնհայտ է, որ թեման հոգեհարազատ է ատենախոսին:

Աշխատությանը մեծ հետաքրքրություն ու արժեք են հաղորդում հեղինակի՝ նկարիչների հետ ունեցած առանձին հանդիպումները:

Հետազոտության արժանիքներից է նաև ատենախոսության պարզ, գրագետ, գեղեցիկ հայերեն լեզուն, ինչը, Ջահրա Մալեկիի պարագայում, շատ արժեքավոր է: Վերոնշյալի արդյունքում, ուսումնասիրությունն ընթերցվում է մեծագույն հետաքրքրությամբ:

Չունենալով էական դիտողություններ աշխատության բովանդակության վերաբերյալ՝ այդուհանդերձ կուզեինք նշել հետևյալը:

- Պատկերագրքում վերատպությունների վերաբերյալ տեղեկության մեջ հանդիպում ենք՝ յուղաներկ, կտավ կամ յուղաներկ, կամ յուղը կտավի վրա գրելաձևին: Ցանկալի կլիներ պահպանել տեղեկատվության միատիպությունը. օրինակ՝ կտավ, յուղաներկ և այլն...

- Տեքստում ստեղծագործությունը վերլուծելիս հանդիպում ենք՝ (օր.՝ նկար 100), սակայն բացակայում է նկարի անվանումը: Ցանկալի կլիներ, որ վերատպության բաժնից գատ, տեքստում ևս լիներ ստեղծագործության անվանումը:

Բնականաբար, այս մասնավոր, տեխնիկական դիտողությունները, որոնք, կարծում ենք, վրիպակներ են, չեն կարող ազդել ատենախոսության ընդհանուր դրական, բարձր գնահատականի վրա: Հետազոտության հիմնական դրույթներն արտացոլված են սեղմագրում և հեղինակի գիտական հրապարակումներում: Մասնագիտական որոշ խմբագրումից հետո ատենախոսությունը ցանկալի կլիներ լույս ընծայել պատկերազարդ մենագրության տեսքով:

Այսպիսով, Չաիրա Մալեկիի «Պարսկական դասական պոեզիայի արձագանքներն իրանական ժամանակակից կերպարվեստում» թեմայով ատենախոսությունը լիովին համապատասխանում է Հայաստանի Հանրապետությունում գիտական աստիճանաշնորհման կանոնակարգի 7-րդ կետի՝ «գիտության տվյալ բնագավառում կարևոր նշանակություն ունեցող խնդրի լուծում» պայմանին, իսկ ատենախոսն արժանի է ԺԷ.00.03-«Կերպարվեստ, դեկորատիվ և կիրառական արվեստ, դիզայն» մասնագիտության գծով արվեստագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի շնորհմանը, ինչի համար էլ միջնորդում եմ ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի Արվեստագիտության 016 մասնագիտական խորհրդի անդամներին:

Պաշտոնական ընդդիմախոս՝

**ԵՊՀ Հայ արվեստի պատմության և տեսության ամբիոնի դասախոս,
արվեստագիտության թեկնածու՝**

Ջ. Կարամյան

Հոփսիսիմե ՎԱՐԴԱՆՅԱՆ

ԵՊՀ դասախոս, արվեստագիտության թեկնածու Հոփսիսիմե Վարդանյանի ստորագրությունը վավերացնում եմ՝

Արվեստագիտության 016 մասնագիտական խորհրդի գիտքարտուղար՝

ՀՀ ԳԱԱ Արվեստի ինստիտուտի տնօրեն՝

արվեստագիտության դոկտոր, պրոֆեսոր՝

Աննա ԱՍՄԱՏՅԱՆ

Աննա ԱՍՄԱՏՅԱՆ

28 հունիսի 2023 թ.